CONDIȚIA FEMEII ÎN LAGĂRELE DE MUNCĂ DIN UNIUNEA SOVIETICĂ. STUDIU DE CAZ: DEPORTAREA GERMANILOR DIN BUCOVINA

IOANA SCRIDON

Zur Situation der Frauen in den Deportationslagern in der Sowjetunion Fallstudie: Zur Deportation von Bukowinadeutschen

(*Zusammenfassung*)[*]

Die Deportation einer großen Zahl von Deutschen aus Rumänien gegen Ende des zweiten Weltkriegs unter dem Vorwand der Kriegsentschädigungen hat tiefe Spuren im Bewusstsein und in der Erinnerung der Deportierten und ihrer Familien hinterlassen. Ihre Erlebnisse und Erinnerungen – in Tagebüchern aufgezeichnet oder nur mündlich überliefert – stellen ein Bild des kollektiven Gedächtnisses einer Generation dar, das in die Endlosigkeit des Leidens verloren gegangen ist. Die Unsicherheitslage während der Kriegszeit und die von Deutschland und der Sowjetunion stark beeinflusste politische Situation Europas führten zu ungünstigen, entscheidenden Massnahmen für die deutsche Minderheiten aus dem Osten und Südosten Europas. Von der gesamten deportierten deutschen Bevölkerung aus allen diesen Ländern machten die Frauen einen weit höheren Prozentsatz aus, als die Männer. Das tragische Schicksal der Frauen wurde durch Missbräuche der mit der Deportation beauftragten Kommissionen zur Aushebung Anfang Januar 1945 wesentlich erschwert. Dazu kamen bei vielen noch das kritische Alter der physiologischen und psychologischen Entwicklung der Frauen, ferner die unerträglichen Arbeitsbedingungen und das Trauma der Trennung von der Familie, besonders von den Kindern hinzu.

Die erschöpfende Arbeit verursachte Veränderungen in der biologischen Entwicklung dieser Frauen: akute Krankheiten, Verlust der Menstruation, körperliche Deformationen, Rheuma und Lungenkrankheiten.

Für die überlebenden Frauen aus den Deportierungslagern war die Befreiung ein Segen, vor allem, weil eine Kommunikation zwischen ihnen und ihren zu Hause gebliebenen Familien über lange Jahre fast nicht existierte. Was die Überlebenden oder ihre Familienmitglieder in späteren Interviews erzählt haben, ist im persönlichen oder familiären Gedächtnis als ein Greuel jener Zeiten geblieben, den niemand niemals wiedererleben sollte.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Deportation von Bukowinadeutschen, Sowjetunion, Frauen, psychologische Traumata, biologische Auswirkungen, Missbräuche, Russlandkinder.

[*] Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXIII**, *2* (47), p. 485 – 503, Rădăuți – Bucovina, 2016

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Istoricul cercetărilor asupra tematicii deportărilor (femeilor) germane, în lagărele de muncă din Uniunea Sovietică

Studiile apărute după eliberarea din lagăr – cele mai numeroase, după căderea comunismului, în anul 1989 –, au avut ca principală tematică abordarea cadrului general al deportărilor.

Printre primele studii apărute asupra deportării germanilor în Uniunea Sovietică au fost cele propagandistice, socialiste, care s-au ocupat de condiția femeii în Uniunea Sovietică, analizând impactul pe care al Doilea Război Mondial l-a avut în dezvoltarea țării, în egalitatea de şanse şi de gen, în emanciparea femeii în societatea sovietică[1], dar nu o emancipare ce vine de la sine şi din motive de democratizare, ci din necesitatea ridicării statului sovietic, din punct de vedere economic: „dann wird die Frau die gleiche Einstellung annehmen, wie der Mann"[2].

În Germania, precum şi în România sau în estul şi sud-estul Europei, studiile privind deportările din anul 1945 şi de după, până la moartea lui Stalin, sunt inexistente. Practic, Uniunea Sovietică era închisă în propriile granițe, intrarea străinilor pe cuprinsul teritoriului fiind limitată şi selectivă, iar scrierile, inaccesibile pentru mulți cercetători, din cauza alfabetului chirilic utilizat. De-abia după anul 1960, se remarcă o deschidere spre Vest a Uniunii Sovietice, prin turism, artă sau burse pentru studenți[3]. Astfel, au putut fi traduse în limbile de circulație internațională diferite articole şi surse de documentare referitoare la forma de organizare socialistă în cadrul Uniunii Sovietice, dar şi la perioada deportărilor germane.

Odată cu căderea Cortinei de Fier, cu înființarea, în România, a forumurilor germane pe regiuni istorice (Ardeal, Banat, Bucovina) şi a asociațiilor foştilor deportați germani în Uniunea Sovietică, au început să apară studii şi memorii, publicate atât sub formă de cărți, cât, mai ales, sub formă de articole memoriale scrise şi tipărite, inițial, în diferite reviste sau ziare, pe paginile web ale organizațiilor amintite sau în broşurile lor. Astfel, apar primele amintiri scrise de femei sau de copii despre mamele lor, dar fără a intra în circuitul textelor ştiințifice.

Printre primele studii publicate în limba română despre perioada deportărilor este cel al prof. dr. Doru Radosav, care trasează o primă linie a cercetărilor în

1 Suzane Canze, *Sowjetische Industriearbeiterinnen in der vierziger Jahren. Quellen und Studien zur Geschichte des östlischen Europa.* Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2001, p. 33.

2 Alexandra Birjukowa, *Die Frau in der Sowjetunion*, în „Sozialer Fortschritt. Unabhängige Zeitschrift für Sozialpolitik", Berlin, volumul 20, 1971, p. 133–134. În traducere: „ atunci femeia va avea acelaşi statut ca bărbatul".

3 N. Balabkins, *Forced Labor under the Gulag Regime 1918–1990*. În J. G. Backhaus, *The Liberation of the Serfs. The Economics of Unfree Labor*, New York, Springer, 2012, p. 65.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

domeniul istoriei orale, având ca subiect central raportul deportaților, în timp şi spațiu, cu amintirile din perioada petrecută în Uniunea Sovietică[4]. În acelaşi an, 1994, a apărut un volum[5] conținând documente de arhivă, referitoare la deportarea etnicilor germani din România. Tangențial, se abordează şi condiția femeilor în lagărele din Uniunea Sovietică, dar fără a se acorda o importanță deosebită subiectului.

În anul 1995, apare un studiu al prof. dr. Stefan Karner, coordonator al Ludwig Boltzmann-Institut für Kriegsfolgen-Forschung (Graz–Wien–Raabs), care aduce în prim-plan problematica statutului deportaților, atât al celor internați / „Internierten”[6], cât şi al civililor germani ridicați pentru muncă silnică, în vederea recuperării daunelor de război produse de Germania, spre sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial[7].

Inginerul Mathias Kandler a publicat o lucrare despre deportarea germanilor din România în Uniunea Sovietică, sub formă de amintiri personale, din perioada 1945–1949, autorul lucrării fiind strămutat între anii 1951 şi 1956 şi în Bărăgan[8].

Unul dintre studiile recent apărute în Romania asupra deportărilor germanilor este cel coordonat de Lavinia Betea, *Memoria muncii forțate a etnicilor germani din România în URSS*, un studiu ce are la bază un proiect derulat în perioada 2011–2012 şi care cuprinde 50 de interviuri cu supraviețuitori ai deportării. Acest proiect s-a concretizat într-o lucrare colectivă, în care sunt publicate interviurile efectuate în cadrul documentării pe teren[9].

De asemenea, principalele dovezi şi consecințe ale deportării – trăite ca durere colectivă –, au fost publicate în „Der Südostdeutsche”, publicație lunară a Asociației Germanilor Bucovineni din Germania. Scrisorile primite la redacția ziarului, publicate ulterior, au constituit o bogată sursă de informație pentru autoarea prezentului studiu ştiințific. Aceste memorii pot constitui material de studiu nu numai pentru istoricii fenomenului, ci şi pentru psihologi, sociologi sau chiar lingvişti (avem în vedere posibile studii de analiză a discursului). Amintirile

4 Doru Radosav, *Donbas – o istorie deportată*, Ravensburg, Landsmannschaft der Sathmarer Schwaben, 1994, 163 p.

5 *Deportarea etnicilor germani din România în Uniunea Sovietică. 1945.* Culegere de documente de arhivă, ediție îngrijită de Hannelore Baier, Sibiu, Forumul Democrat al Germanilor din România, 1994, 128 p.

6 Prizonieri de război.

7 Stefan Karner, *Im Archipel GUPVI. Kriegsgefangenschaft und Internierung in der Sowjetunion 1941–1956*, Wien, München, Oldenburg Verlag, 1995.

8 Mathias J. Kandler, *Nr. 657. Im Donbass deportiert. 1945–1949 Russlanderinnerungen*, Villingen-Schwenningen, Farca Verlag, 2009.

9 Lavinia Betea, Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țin, *Lungul drum spre nicăieri. Germanii din România deportați în URSS*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2012.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

deportărilor au rămas încă vii şi în mintea apropiaţilor celor deportaţi. Pornind de la exemplul personal, impactul acestor relatări asupra auditorului sau a persoanelor care descoperă, astfel, o altă latură a istoriei, este mare.

Jill Massimo este prima cercetătoare care abordează tematica deportării femeilor. Într-un interesant studiu, *Genul ca supravieţuire: experienţa femeilor deportate din România în Uniunea Sovietică*[10], autoarea consideră că, asemenea Holocaustului, deportarea poate fi tratată şi din perspectiva analizei de gen. Această abordare nu poate fi, totuşi, luată ca un fundament al deportărilor, cu toate că, în Uniunea Sovietică, odată cu deportările şi cu începerea reconstrucţiei statului, s-au pus bazele legale şi teoretice ale egalităţii de şanse între genuri. Mai degrabă, aceasta este rezultatul care a dus la supravieţuirea mentală a etnicilor deportaţi. Autoarea lucrării menţionate reface portretul femeii deportate, care a luat cu ea, în deportare, un anumit tip de gândire, de stabilitate emoţională, şi-a dezvoltat o anumită rezistenţă la muncă şi opresiune, reprezintă un tip uman, dacă se poate spune aşa: „În cazul interviurilor cu femeile germane deportate, a ieşit la suprafaţă abilitatea lor de a interioriza anumite tipuri de identităţi, care se aflau în concordanţă cu puterea lor psihică, de la îndurare şi până la supravieţuirea în situaţiile limită ale deportării”[11]. Comportamentul acestora şi identitatea religioasă şi etnică au fost principalele coordonate ale supravieţuirii.

Cadrul politico-istoric al deportărilor

Ideea folosirii muncii germanilor din afara graniţelor Germaniei, după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, pentru plata daunelor de război provocate de Germania, prinde contur odată cu consfătuirile organizate la Moscova (în octombrie 1943 a avut loc întâlnirea dintre Stalin şi Churchill), la Teheran (în noiembrie 1943) şi, în final, la Yalta, unde s-a hotărât punerea în aplicare a directivei conform căreia Germania trebuia să susţină daunele de război[12]. S-a convenit ca ridicarea germanilor să fie făcută de pe teritoriul următoarelor state: România, Bulgaria, Ungaria, Iugoslavia şi Cehoslovacia[13], numărul cel mai mare al germanilor apţi pentru munca în URSS fiind în România, 421 846 de persoane de

10 Jill Massimo, *Gender survival: Women"s Experiences of Deportation from Romania to the Soviet Union. 1945–1950*, în „Nationalities Papers. The Journal of Nationalism and Ethnicity” (publicaţie on-line), volumul 36, nr. 1, 2008, p. 55–83.

11 *Ibidem*, p. 57. Traducerea citatelor în limba română aparţine autoarei studiului.

12 Hannelore Baier, *The Deportation of German from Romania to Forced Labour in the Soviet Union*, în „«Euxeinos». Governance and Culture in the Black Sea Region” (publicaţie on-line), Elveţia, Zürich, nr. 19–20, 2015, p. 20–26.

13 Aceste state se aflau în zona de acoperire a frontului doi, trei si patru ucrainean. *Ibidem*, p. 20.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

etnie germană[14]. Ridicarea efectivă a etnicilor germani a fost confirmată prin Decretul nr. 7 161, emis de Comitetul Național de Apărare, sub semnătura lui Stalin, la data de 16 decembrie 1944[15]. Era prevăzut în acest decret ca persoanele cu vârste cuprinse între 17 şi 45 de ani (bărbați), respectiv 18 şi 30 de ani (femei), să fie ridicate, în perioada decembrie 1944 – ianuarie 1945, pentru munci silnice, începând cu 15 februarie 1945.

Organizarea deportării germanilor la nivelul României le-a fost reclamată lui Stevenson, Schuyler şi Vinogradov, în 13 ianuarie 1945, sub pretextul conturbării activității economice şi administrative statale, din cauza unui număr important de etnici germani care erau deja cuprinşi în sistemul administrativ şi economic românesc[16]. Conform celor cercetate de către Hannelore Baier, privind corespondența dintre SUA şi Marea Britanie, referitoare la această decizie a URSS-ului, reiese că aceste state au rețineri în implicarea împotriva hotărârilor luate pentru statele care se aflau în aria de influență a URSS-ului[17].

Regele Mihai I al României a luat, de asemenea, atitudine față de hotărârile Uniunii Sovietice, înaintând o scrisoare preşedintelui Statelor Unite ale Americii, ca protest la indiferența cu care acesta trata problema: „Aceşti cetățeni, al căror număr este de aproximativ o jumătate de milion, trăiesc în România de mult timp. Din acest motiv, aceşti cetățeni constituie o parte reală a existenței națiunii române”[18].

Planurile sovietice de deportare erau organizate pentru cinci ani, aşa-numitele planuri socialiste cincinale. Pentru reconstrucția Uniunii Sovietice era nevoie de forță de muncă, sovieticii înregistrând, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, pierderi semnificative de vieți omeneşti. Cele mai importante obiective pentru reconstrucție au fost industria şi infrastructura. Astfel, deportările au vizat în special regiunile rămase, în urma războiului, cu o densitate mică a populației, dar şi regiunile cel mai puternic industrializate. În bazinul Donbasului, al Volgăi şi în munții Urali au fost organizate munci colective forțate pentru germanii deportați.

---

14 *Ibidem*. Conform recensământului efectuat în noiembrie 1944, la comanda Ministerului Afacerilor Interne, inițial se urmărea doar ridicarea bărbaților.

15 Stefan Karner, *op. cit.*, p. 27.

16 Patrick Tirier, *Deportation von Rumäniendeutschen in die Sowjetunion 1945*. În Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *Deportation von Bukowinadeutschen in die Sowjetunion.* Zeitzeugendokumentation, Erinnerungen und Gedanken, Sibiu, Honterus Verlag, 2015, p. 13.

17 *Deportarea etnicilor germani ….* (ed. Hannelore Baier), 1994, p. 28. Vezi şi: Georg Weber, *Die Deportation von Siebenbürger Sachsen in die Sowjetunion 1945–1949*, Köln, Böhlau Verlag, 1996; Hannelore Baier, *The Deportation of German from Romania to Forced Labour in the Soviet Union*, în „«Euxeinos». Governance and Culture in the Black Sea Region”, Elveția, Zürich, nr. 19–20, 2015, p. 22.

18 Jill Massimo, *op. cit.*, p. 59.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Deportarea germanilor din România s-a realizat în colaborare cu armata sovietică, prin informări publice, dar cu puține detalii. Aceste informări au avut loc în imediata apropiere a sărbătorilor de iarnă, motivând nevoia stringentă de forță de muncă. Ordinele de ridicare au fost emise de către Direcțiunea Generală a Poliției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, cu informare prin presă.

Motivul deportărilor a fost reconstrucția şi plata pagubelor de război. În fond, responsabilitățile României pentru reconstrucția Uniunii Sovietice erau formulate cu specific etnic, fiind considerate ca vină colectivă, etnicii germani fiind acuzați că erau colaboratori naziști şi, prin urmare, trebuiau pedepsiți[19].

Dislocarea unei mase de oameni atât de mare, aproximativ 20%, din populația germană (la o minoritate de aproximativ 421 846 de persoane), a însemnat un dezechilibru, nu numai din punct de vedere administrativ şi economic, ci şi social, afectând structura socială, raportul cu celălalt în cadrul comunităților mixte, provocând destrămarea familiei etc., modificări ce au dus, în cele din urmă, la destructurarea comunității germane din România[20]. În plus, românii, în special cei transilvăneni, s-au revoltat împotriva ridicării etnicilor germani, considerând că ar fi o pierdere în ceea ce priveşte capitalul social şi economic al țării[21]. Aceeaşi autoare precizează că, în perioada ridicărilor, în oraşe precum Sibiu şi Braşov, au fost înregistrate numeroase cazuri de sinucideri, chiar a întregii familii, disperarea nefiind depăşită nici în vagoanele de transport spre Uniunea Sovietică.

Pentru o aşa-zisă încurajare şi calmare a situației, statul român i-a asigurat pe membrii familiilor celor care urmau să fie deportați, de posibilitatea de a le trimite pachete şi scrisori. Numai că, din cauza amplorii mobilizărilor şi a repartizării etnicilor germani în Uniunea Sovietică, exactitatea datelor era îndoielnică, ceea ce a făcut comunicarea anevoioasă, majoritatea neputând comunica deloc între ei[22].

După întoarcerea din deportarea în U.R.S.S., unii germani au fost afectați de alte deportări, în stepele din Bărăgan, fiind, de cele mai multe ori, condamnați pentru că țineau de chiaburime, erau considerați duşmani de clasă, acuzați de fascism, sau doar ca metodă de intimidare şi de instaurare a fricii şi a reținerii în exprimarea propriei poziții.

Începând cu epoca ceauşistă, a urmat, de altfel, ultima formă de decimare a minorității germane din România, aşa-numitul comerț cu germani.

---

19 *Ibidem*, p. 60; J. Hager, *Deportarea şvabilor sătmăreni în URSS* (R. Rusan, ed.), în *„Analele Sighet". Instaurarea comunismului – între rezistență şi represiune*, 1995, p. 428.

20 Ioana Scridon, *Frauen in der Sowjet-Deportation und Russlankinder*, în Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *Deportation von Bukowinadeutschen in die Sowjetunion.* Zeitzeugendokumentation, Erinnerungen und Gedenken, Sibiu, Honterus Verlag, 2015, p. 201–222.

21 Laura Gheorghiu, *Comunitatea dispărută. Germanii din România între anii 1945 şi 1967*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2015, p. 80.

22 *Ibidem*, p. 84.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Întoarcerea din deportare

Mulți dintre germanii deportați nu s-au mai întors în locurile natale, un număr semnificativ de etnici germani şi-a găsit sfârşitul în lagărele din Uniunea Sovietică, iar unii (2%) au murit pe drumul de întoarcere din lagăr, după eliberarea din 1948 sau la scurt timp după sosirea acasă[23]. În primii ani după ridicare, au fost eliberați din deportare etnicii germani care nu erau apți de muncă, fie din cauza bolilor, fie a accidentelor de muncă, precum şi femeile însărcinate sau cele ai căror copii s-au născut în lagăr. Primele transporturi, din 1946 sau 1947, nu au fost trimise spre România, ci spre Germania, considerându-se că etnicii germani din România aparțineau, de fapt, poporului german. Lagărul de primire a deportaților a fost în apropiere de oraşul Frankfurt am Oder, în raza de ocupație sovietică din Germania. De-abia în ultima perioadă, respectiv după 1949, după eliberarea generală, oficială, supraviețuitorii au fost trimişi spre România, la punctele de primire Arad, Sighetu Marmației sau Focşani[24].

Pentru repatrierea deportaților direct în România şi nu în Germania, au existat mai multe presiuni, printre care şi cele ale Bisericii Evanghelice, care cerea, într-un memoriu din 14 octombrie 1947, să se intervină pe lângă guvernul U.R.S.S. pentru ca cei ridicați pentru muncă să fie aduşi la vetrele lor sau, cel puțin, să se admită întoarcerea femeilor şi a fetelor[25]. „A fost un transport de bolnavi. Prima dată, am fost trimisă în Germania. În Frankfurt am Oder. Apoi, am fost într-un lagăr de refugiați din Regensburg. Apoi, am mers cu un transport spre Berlin. Atunci ne-au eliberat şi de acolo am mers cu trenul, acasă, pe la Arad”[26].

Multe dintre femeile supraviețuitoare deportării au avut probleme de integrare, aşa cum aminteşte Freya Klier în lucrarea sa[27], dedicată situației a 11 femei din estul Germaniei, deportate în anul 1945 în lagărele de muncă din Uniunea Sovietică. Aceasta precizează că reintegrarea, la revenirea din lagăr, a fost o situație generală pentru toți deportații, dar mai ales pentru femei, ele făcând eforturi nereuşite de a reînnoda legăturile cu cei care au făcut parte din anturajul lor înainte de deportare. Aceste probleme au fost întâmpinate fie din cauza societății,

23 Hannelore Baier, *The Deportation of German from Romania to Forced Labour in the Soviet Union*, în „«Euxeinos». Governance and Culture in the Black Sea Region”, Elveția, Zürich, nr. 19–20, 2015, p. 23.

24 Cristian Cercel, *Romanian German and the Memory of the Deportation to the Soviet Union*, în „«Euxeinos». Governance and Culture in the Black Sea Region”, Elveția, Zürich, nr. 19–20, 2015, p. 46.

25 *Deportarea etnicilor germani ....* (ed. Hannelore Baier), 1994, p. 144.

26 Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit*., p. 62. Interviu cu doamna Hermine Hicke, din Suceava. Traducerea fragmentului în limba română îi aparține autoarei studiului.

27 Freya Klier, *Verschleppt ans Ende der Welt. Schicksale deutscher Frauen in sowjetischen Arbeitslagern.* Frankfurt am Main, Tischer Verlag, 1996.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

care avea reţineri faţă de ceea ce s-a întâmplat în lagărele de muncă, fie din cauza instaurării, în perioada imediat următoare eliberării deportaţilor, începând cu 1950, a interdicţiei de exprimare, acest eveniment fiind unul tabu în România[28]. Totuşi, în presa germană din România anilor 1950, respectiv în „Neuer Weg", dar şi în alte ziare regionale, apar articole prin care etnicilor germani din România le este recunoscut aportul masiv la reconstrucţia Uniunii Sovietice[29]. Se încerca, astfel, o reconciliere, prin punerea într-o lumină pozitivă a etnicilor germani, prin recunoaşterea importanţei şi a utilităţii lor în Uniunea Sovietică, pentru a-i ajuta să recapete încrederea întregii comunităţi.

Situaţia tinerilor a fost cu atât mai dramatică, cu cât unii, fiind bolnavi sau cu handicap fizic din perioada deportării, nu au reuşit să îşi continue studiile şi să îşi reia viaţa într-un mod absolut normal[30].

Începerea unei noi vieţi, după deportare, a fost anevoioasă; unora le-au fost confiscate averile de către statul român, alţii şi-au pierdut bunurile, mai ales dacă părinţii au fost deportaţi, copiii neputând avea grijă de gospodărie: „Şi când am venit acasă. Noi am avut o casă şi o grădină mică. Au venit cu un tractor, au dărâmat gardul şi au spus: Pentru ce au nevoie nişte bătrâni de această curte? Acum locuieşte un important funcţionar în această casă"[31]; „Nu am mai găsit pe nimeni acasă. Şi părinţii fuseseră evacuaţi. De acasă erau toate cărate. Haine, mobilă, toate. Primarul i-a luat mamei un viţel mic din curte, pentru a ţine o nuntă. Părinţii nu au mai avut nimic. A fost nevoie să o luăm de la început cu munca şi să le refacem pe toate"[32].

Laura Gheorghiu precizează că un procent de 15–20% dintre etnicii germani deportaţi şi-a găsit sfârşitul în Uniunea Sovietică[33]. Rata mai mare de supravieţuire a femeilor decât a bărbaţilor poate fi explicată în mai multe moduri, cel mai important fiind capacitatea de adaptare a femeilor la muncile grele (munca în mină, încărcarea/descărcarea vagoanelor de minereu, în fabrici, la construcţia de căi ferate etc.), apoi modul de hrană şi de consum de energie, femeile putând supravieţui cu o cantitate mai mică de hrană decât bărbaţii.

28 Cristian Cercel, *art. cit.*, p. 46.

29 Anne Marie Weber, *Rumäniendeutsche? Diskurse zur Gruppenidentität einer Minderheit (1944–1971)*, Köln, Böhlau Verlag, 2010.

30 G. Klein, *The Deportation of the Romanian Germans to Forced Labor in the Soviet Union 1945–1949: The example of the Sibling Elisabeth and Johann Weber from Hodoni in the Banat*, în „«Euxeinos». Governance and Culture in the Black Sea Region", Elveţia, Zürich, nr. 19–20, 2015, p. 36.

31 Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit*., p. 67. Interviu cu doamna Stefanie Costiniuk, din Suceava.

32 *Ibidem*, p. 107. Interviu cu doamna Martha Filip, din Suceava.

33 Laura Gheorghiu, *op. cit.*, p. 97.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Din punct de vedere psihic, femeile au legat mai repede prietenii între ele şi s-au ajutat mai mult. Conversaţiile, încercarea de a suplini mediul familial, le-au determinat pe femei să se apropie între ele, să-şi povestească amintirile, să-şi exprime dorul, aşteptările şi să facă faţă mai uşor presiunii psihice. Se mai poate spune că femeile au avut un alt mod de a negocia. În aceste situaţii, fiind constrânse de împrejurări, femeile şi-au vândut haine şi bijuterii sau le-au dat la schimb, pentru haine mai groase şi mâncare. Ele au căutat mai repede soluţii la probleme, au fost flexibile în situaţiile critice, iar asta le-a adus o rată mai mare de supravieţuire.

Condiţiile de trai jalnice, pe care le-au avut deportaţii, au dus la apariţia păduchilor, a micozelor, a epidemiilor, a îmbolnăvirilor, a infecţiilor. Fără a face remarci părtinitoare, femeile, mai ales mamele, au acordat o importanţă mai mare igienei, chiar şi atunci când igiena însemna spălarea mâinilor şi a rufelor cu apă rece, fără săpun sau dezinfectanţi.

În acel spaţiu destructurat şi haotic, impactul emoţional a fost atât de puternic, încât unii dintre deportaţi au rămas cu imaginea lagărelor în minte, fiind urmăriţi de amintiri. Alţii au contractat boli ale căror urme le-au amintit, la fiecare pas, de timpul petrecut în lagăr. Problema memoriei şi a scrierii amintirilor, mai ales a celor cu impact istoric, a devenit o necesitate nu atât a transmiterii informaţiei generaţiilor următoare, cât a înţelegerii complexităţii unor evenimente şi a trăirilor interioare provocate de acestea. Pasajul următor este un îndemn la acest tip de scriere eliberatoare. Dacă articolul, apărut în anul 1941, a fost un îndemn pentru bătrâni, îndemnul este acelaşi şi în prezent, putând fi fructificat şi în cazul deportărilor sau al altor evenimente la care oamenii au fost părtaşi şi care au schimbat cursul istoriei: „De aceea, cei ce au lucrat, au colaborat, au văzut sau au auzit sunt datori să vorbească, să-şi scrie amintirile lor. Nu interminabilele conferinţe sau nenumăratele pagini în care neînsemnata persoană a fiecăruia este socotită ca centru al universului, dar să se dea realmente ceea ce poate constitui o contribuţie la istoria evoluţiei spirituale a acestei ţări, orice amintire personală, orice document care ar lumina oameni şi fenomene. Toţi «bătrânii» vieţii noastre româneşti au obligaţia de a-şi da contribuţia”[34].

Condiţiile de muncă şi de trai ale femeilor din Bucovina, deportate în Uniunea Sovietică

Deportarea a însemnat, pentru conştiinţa colectivă actuală, o dramă care nu trebuie să se mai repete. Drama femeilor bucovinene deportate nu a fost cu nimic mai prejos faţă de a altor femei germane deportate. Condiţiile de trai, de muncă sau de hrană au fost identice. Ceea ce le-a diferenţiat, într-o anumită măsură, a fost

34 G. C. Nicolescu, *„Bătrânii” să vorbească, deci!,* apărut în săptămânalul „Universul literar”, Bucureşti, anul L, nr. 33, 9 august 1941, p. 9.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

adaptarea organismului fiecăreia la schimbarea condițiilor de viață, rezistența psihică şi crezul, nu numai în divinitate, cât mai mult acela de a-şi revedea familiile şi, în unele cazuri, copiii.

Efectivul femeilor deportate a fost mai mare decât cel al bărbaților, procentual, femeile fiind în proporție de 60%, iar bărbații, de 40%; aproximativ 15% nu au supraviețuit transportului[35]. Această diferență se datorează, în mare parte, victimelor de gen masculin din cel de-al Doilea Război Mondial, etnicii germani din România participând la război pe ambele fronturi, unii alegând să se înroleze în trupele Waffen-SS, alții fiind obligați la serviciul militar pentru statul român. În plus, bărbații care nu au fost ridicați pentru deportare nu se încadrau în ecartul de vârstă pentru deportare, fiind prea tineri sau prea în vârstă pentru muncile ce îi aşteptau.

Fără a se ține cont de abuzuri, de calificări, de starea de sănătate, au fost ridicați tineri cu diferite calificări, de la personal medical, preoți, personal calificat în fabrici, mici întreprinzători până la țărani. Toți au fost deportați după un plan şi un număr, care trebuia să fie raportat, mai departe, în persoane existente. În acest sens, au avut loc abuzuri: oameni care, întâmplător, se aflau în zonă, au fost ridicați, fără să fie etnici germani sau fără să cunoască limba germană, doar pentru că purtau un nume german. Ridicările în rândul femeilor au fost de nenumărate ori abuzive. Dacă vârsta femeilor era cea cuprinsă între 18 şi 30 de ani, au fost cazuri în care tinere care nu au împlinit 18 ani au fost ridicate, precum şi mame care aveau copii mai mici de un an: „Eu aveam atunci 15 ani. Pentru mine a fost o viață foarte grea [...] Acei cinci ani, de la 15 la 20, au fost cei mai grei pe care eu i-am avut în viața mea”[36].

Despărțirea mamei de copilul abia născut a dus la tragedii în viața mamelor. Presiunea psihologică asupra acestor femei a fost atât de mare, încât unele au ajuns să aibă probleme psihice sau să se îmbolnăvească: „Era o femeie, îmi povestea mama, care avea un copil mic acasă şi, săraca, a înnebunit acolo”[37]; „Mama mea a avut o prietenă, ce avea acasă un copil sub un an. Copilul a rămas cu bunica, tatăl fiind soldat la nemți. Mama copilului nu s-a mai întors acasă, s-a îmbolnăvit de tifos şi a murit acolo”[38]; „Eu am avut trei copii mici (cinci, trei şi un an). Doar mamele pot să înțeleagă cu ce sentimente s-au despărțit de familie şi, dintre toți, mai ales de copiii lor”[39].

35 Jill Massimo, *op. cit.*, p. 60.

36 Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit*., p. 69. Interviu cu doamna Stefanie Costiniuk, din Suceava.

37 *Ibidem*, p. 206. Interviu cu doamna Rodica C., din Suceava.

38 *Ibidem*. Interviu cu doamna Antonia-Maria Gheorghiu, din Suceava.

39 Interviu cu doamna Sara Römischer, din Biertan, preluat din vol. *Russland – Deportierte erinnern sich.* Schicksale Volksdeutscher aus Rumänien 1945–1956, Bukarest, Verlag der Zeitung „Neuer Weg”, 1992, p. 132.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Comunicarea cu familiile şi apropiații a fost anevoioasă sau, în unele cazuri, inexistentă. La ridicare, deportații au fost informați că vor putea ține legătura cu familiile lor prin scrisori, în care pot folosi cel mult 25 de cuvinte: „Am primit scrisori de acasă. Da, în doi ani, două scrisori. De la mama mea. Da, am primit şi am scris şi eu două scrisori”[40]. Dar în foarte multe cazuri, aceste veşti nu au ajuns acasă.

Femeile au încercat, cât mai mult posibil, să lege prietenii cu alte femei, cu care se cunoşteau fie prin grad de rudenie, fie din locurile de baştină[41]. În deportare, presiunea evenimentelor asupra femeilor a fost mare, mai ales în acele momente ale vieții când munca era epuizantă, hrana puțină şi slab caloric, ceea ce a scăzut speranța de supraviețuire. Femeile vedeau cum mor oameni, membri ai familiilor lor, şi totul se termina cu aruncarea cadavrelor pe zăpadă, în ger, cadavre care, cel mai probabil, a doua zi nu mai existau, pentru că erau luate de animalele sălbatice: „Eu am fost împreună cu o femeie. Ne cunoşteam încă din perioada copilăriei. Şi mai era o femeie, Beck, din Rădăuți şi una, Weber, din Fălticeni. Când am ajuns acolo [în lagăr – n. n., I. S.], au început toate să plângă, mai ales femeia din Rădăuți. I-am spus: De ce plângi? Crezi că asta ajută la ceva? Crezi că, din această pricină, o să ne lase să plecăm? Tu trebuie să iei viața aşa cum este”[42]. Rezistența psihică şi optimismul în acele situații au fost de mare ajutor femeilor. „A lua viața aşa cum este” a devenit un slogan pentru deportate, un *motto* care le-a alimentat puterea de a merge mai departe: „Am suferit de tifos şi malarie. Dar mi-am zis întotdeauna că voi reuşi să mă întorc acasă. Nu mi-a mai fost frică”[43]. Prietenele au devenit, astfel, o mică familie în perioada deportării, servind ca un mediu de eliberare a suferinței, de încurajare, un suport psihologic şi un refugiu, „o familie surogat”. Aceasta a însemnat stabilitate, siguranță şi un cămin care le-a permis unora dintre femei să reia o parte dintre activitățile casnice (gătit, cusut, tricotat etc.). Jill Massimo considera aceste activități foarte importante pentru dezvoltarea normală, mai ales a tinerelor, motivat fiind acest fapt şi de muncile masculine, grele şi obositoare, pe care ele trebuiau să le facă.

Prietenii au fost şi între bărbați şi femei, astfel că, în unele situații, au fost cazuri de copii născuți sau concepuți în perioada deportării. Sarcinile, dorite sau mai puțin dorite, au survenit dintr-o disperare a femeilor de a scăpa de condițiile vitrege de muncă, mai puțin din dorința de a avea copii. Fie că este vorba de abuzuri din partea paznicilor sovietici, fie că femeile au fost ademenite şi, ulterior, au profitat de situație, fie au dorit acel copil pentru a putea fi trimise mai repede din

40 Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit*., p. 110. Interviu cu doamna Maria Moskaliuk, din Suceava.

41 *Ibidem*, p. 206.

42 Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit*., p. 99. Interviu cu doamna Stefanie Ostapowicz, din Suceava.

43 *Ibidem*, p. 100.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

lagăr spre zonele de origine, femeile, mai ales cele tinere, din disperare, au făcut compromisuri.

În urma discuțiilor purtate pe acest subiect cu diferite persoane, s-a amintit chiar de cumpărarea sau vânzarea de copii, în acest scop. Cert este că, de cele mai multe ori, sarcinile erau metoda de salvare pentru femei şi doar în momentul în care acestea realizau consecințele, unele dintre ele renunțau la acel copil: „Se zvonea că femeile însărcinate erau trimise acasă. În lagăr nu existau condiții pentru a naşte şi a creşte un copil. Au fost multe femei în această situație”[44]. În aceste condiții, au avut loc şi căsătorii în lagărele din Uniunea Sovietică, mai bine spus, binecuvântări, când un preot, deportat şi el, oficia un serviciu religios pentru o logodnă: „Părinții mei s-au cunoscut în lagăr şi acolo s-au şi logodit. La o săptămână după eliberarea mamei, m-am născut eu”[45]; „Mama şi logodnicul ei s-au cunoscut în lagărul Mednagorsk. El vorbea germană şi rusă, se numea Rudolf Fischer, originar din Ungaria. Mama a fost eliberată pentru că era însărcinată şi, de atunci, nu a mai ştiut nimic de tatăl meu. Eu m-am născut în trenul cu care mama se întorcea din Uniunea Sovietică”[46]; „După ce a rămas însărcinată, mama nu a mai putut să lucreze în mină, a fost lăsată să lucreze la bucătărie. A fost interpretat ca un gest de bunăvoință – şi de ea, şi de ceilalți din lagăr. [...] la întoarcere, a fost un şoc pentru familie ca mama să se întoarcă în brațe cu un bebeluş de câteva luni”[47].

Întoarcerea acasă a femeilor, fie însărcinate, fie cu copii mici, nu a fost privită de comunitate ca o formă de înjosire. Cunoscându-se drama familiilor în care au fost membri deportați, bucuria a fost cu atât mai mare că femeile au supraviețuit. Cele mai dureroase probleme au fost acolo unde copiii rămaşi acasă, la vârste mici, şi-au respins mama, i-au reproşat plecarea de acasă sau au considerat că nu este vrednică să fie mama lor, mamă fiind recunoscută persoana care s-a ocupat de ei în acei ani.

Doamna Gheorghiu, în cadrul interviurilor, a precizat că, în cazul familiei ei, nu au existat probleme că mama a venit cu dânsa din U.R.S.S. Toți se bucurau de întoarcerea acasă, arătându-se mai puțin interesați de motivele pentru care aceasta avea un copil, înainte să fie căsătorită. După eliberarea tatălui din lagăr, s-au căsătorit.

Doamna H. K. îşi aminteşte despre o femeie: „Edith (deportată din Timişoara) mi-a povestit că o femeie şi-a aruncat copilul născut în Rusia, din trenul de întoarcere spre casă, în râu, de pe un pod. S-a lăsat operată [...] pentru a se putea căsători. Eu sunt bucuroasă şi nu trebuie să judec”[48]. Acesta nu este singurul caz în care femeile, mai ales cele tinere, au recurs la astfel de gesturi, punând pe primul

44 *Ibidem*, p. 208. Interviu cu doamna Rodica C., din Suceava.

45 *Ibidem*. Interviu cu doamna Antonia-Maria Gheorghiu, din Suceava.

46 *Ibidem*, p. 208. Interviu cu doamna Rodica C., din Suceava.

47 Interviu cu doamna Anna Sucsz, preluat din Lavinia Betea, Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țin, *op. cit.*, p. 2.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

plan propria persoană, în fața tradiției sociale comunitare. Astfel de situații limită, critice, au mai puțin de-a face cu conştiința proprie, cât mai degrabă cu spaimele existențiale, presiunea familiei, a comunității din care fac parte, chiar a moralei creştine. Dar trebuie înțeleasă şi alegerea femeilor de a rămâne însărcinate nu din cauza unor situații fericite în viața lor, ci ca o scăpare de greutatea existenței în lagăr.

Absența igienei în timpul transportului, apoi în lagăr, lipsa apei sau a posibilității de a face duş, au dus la îmbolnăviri în masă şi la extinderea rapidă a epidemiilor. Printre primele îmbolnăviri înregistrate, în special în rândul femeilor, au fost cele de tifos, încă din etapa transportului deportaților. Aceste îmbolnăviri au fost provocate de lipsa apei şi de alimentația precară[49]: „Nu mă mai poate nimeni ajuta. Sănătatea mea a fost ruinată”[50].

Pe motiv de igienă, femeilor li s-a administrat tratament pentru oprirea menstruației. Astfel, se putea controla şi numărul de copii născuți în lagăre, ținând cont de faptul că nu exista un mediu propice pentru naşterea şi creşterea copiilor. Ca urmare a acestor medicamentații, multe dintre femei au avut probleme ulterioare de sănătate, cum ar fi: dureri de cap, sterilitate, incapacitatea organismului de a duce până la capăt o sarcină, afectarea fătului[51]: „Eu nu am avut menstruație. Trei ani şi jumătate, cât eu am fost acolo, dar nici când m-am întors acasă, aproape încă un an. Poate că acesta a fost şi motivul bolii mele”[52]. Cristina Diac face public un interviu în care informatoarea vorbeşte despre urmările biologice concrete asupra corpului femeii, chiar şi al viitorilor născuți, după administrarea unui astfel de tratament[53]. Astfel de mărturii sunt mai numeroase: „Eu am fost sănătoasă, nu am avut probleme din cauza deportării mamei, dar fratele meu mai mic s-a născut cu o pată la plămâni. Doctorul a spus că ar fi din cauza frigului pe care mama l-a suportat”[54].

Pentru repartizarea la munci, deportații au fost nevoiți să treacă printr-o verificare atentă a medicilor. Oamenii erau triați în funcție de constituția fizică şi de sănătatea fizică. Pentru femei, situația verificărilor şi, mai târziu, a duşurilor comune, a rămas în conştiința lor ca o ruşine, ele fiind nevoite să se dezbrace: „Nici soțul meu nu m-a văzut goală, iar eu trebuia să mă dezbrac în fața doctorilor

48 Schimb de informații prin e-mail, din 24 aprilie 2016.

49 P. Tirier, *Deportation von Rumäniendeutschen in die Sowjetunion 1945*, în Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit.*, p. 21.

50 Ortfried Kotzian, Ioana Scridon, Luzian Geier, *op. cit*., p. 63. Interviu cu doamna Hermine Hicke, din Suceava.

51 Ioana Scridon, *op. cit.*, p. 208. P. Tirier, *op. cit.*, p. 25.

52 Ortfried Kotzian, *op. cit.*, p. 154. Interviu cu doamna Paula Carpiuc, din Rădăuți.

53 *http://jurnalul.ro/scinteia/istoria-comunismului/comunism-dora-dumitru-sterilizata-in-deportarea-din-urss-29282.html*. Preluat de pe http://jurnalul.ro. (accesat la 10 octombrie 2015).

54 Ioana Scridon, *op. cit.*, p. 209. Interviu cu doamna Antonia-Maria Gheorghiu, din Suceava.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

şi a gardienilor". Femeile au considerat umilitoare situaţia, înţelegând-o ca pe o ieşire din normalul impus de tradiţia în care acestea erau educate şi obişnuite acasă.

Lagărele de muncă din Urali au avut un anumit specific, respectiv extragerea minereurilor, prelucrarea acestora, construcţia de infrastructură. Majoritatea erau munci grele, doar puţine erau situaţiile în care femeile (cele bolnave sau care nu aveau capacitatea de muncă necesară) munceau la spălătorie sau bucătărie: „Într-un alt lagăr, timp de doi ani, am spălat. În alt lagăr, am muncit într-o fabrică. Acolo era de muncă la cărbuni. În Kubadnik, am fost la spălătorie, în Metnagorsk, la cărbuni, în Rikiteanka şi la Nickel, la construcţia de case"[55]; „A fost foarte greu. Sub pământ, în mine, la ridicarea de case, la încărcarea lemnului, în fabricile de crom şi nichel"[56].

Majoritatea muncilor necesita un efort deosebit, o forţă şi rezistenţă pe măsură, prin urmare, nu era o muncă pe care femeile să o poată realiza cu uşurinţă. Includerea femeilor în aceste munci a dus la o rată crescută de îmbolnăviri, decese, accidente de muncă. Erau excluse de la aceste munci doar femeile care aveau urme vizibile de boală sau handicap: „Era nevoie să ridic 24 de kg, pe când eu aveam 42"[57]. Într-un fragment dintr-un alt interviu, citim: „Într-o fabrică, în care se făceau motoare şi sonde pentru echipamentele de extragere a ţiţeiului, noi trebuia să încărcăm materia primă şi apoi să o scoatem pe cea finită. Pentru puterea noastră limitată, aceasta a fost nedescris de greu"[58]. Suprasolicitările de muncă şi epuizarea au dus la accidentări şi îmbolnăviri grave: „Doctorul m-a diagnosticat cu tuberculoză. Am fost atât de bucuroasă de acest diagnostic pentru că nu îmi mai petreceam timpul muncind în mină [...], am lucrat apoi în construcţii, unde se turnau fundaţii"[59].

Selecţia prin muncă s-ar putea numi această deportare, căreia nu toţi etnicii germani i-au făcut faţă, fie din motive fizice, fie psihice. Femeile, mai ales cele tinere, care erau la vârsta formării, prin munca nespecifică vârstei şi constituţiei, s-au maturizat forţat, s-au masculinizat. Normalitatea vieţii din lagăr presupunea munci grele pentru femei, aşa că ele au fost considerate la acelaşi nivel cu bărbaţii, din punct de vedere al rezistenţei fizice şi psihice, dar şi din punctul de vedere al aşteptărilor celorlalţi. Au muncit precum bărbaţii, efectuând aceleaşi munci; astfel, s-au depăşit graniţele mentale prin care munca în mină era specifică bărbaţilor, reconfigurându-se statutul femeii în cadrul echipelor de muncă.

55 Ortfried Kotzian, *op. cit.*, p. 109. Interviu cu doamna Maria Moskaliuk, din Suceava.

56 *Ibidem*, p. 113. Interviu cu doamna Hedwig Kipper, din Sf. Ilie.

57 Elisabeth Klein, *Erinnerungen. Mitteilenswertes aus meinem Leben*, Freiburg, Die Kommenden Verlag, 1978, p. 30.

58 P. Tirier, *op. cit.*, p. 28.

59 Elisabeth Klein, *op. cit.* p. 32.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Fotografie din lagărul Kriwoj Rog, 1948. Femei germane în echipamentul de muncă în mină (album foto din localitatea Giarmata, Timiș). Fotografie pusă la dispoziție, pentru acest material, de Luzian Geier, Augsburg (Germania).

Cele mai grele momente ale femeilor deportate au fost atunci când se confruntau cu munci epuizante şi cu boli necruțătoare. Fiecare deportat trebuia să îşi ducă la bun sfârşit munca şi să îşi îndeplinească norma. În rândul femeilor, a existat o într-ajutorare, care nu era posibilă la muncă dar era compensată în momentele critice: „Eu am fost foarte bolnavă. I-am spus unei femei, care s-a întors acasă, să îi transmită mamei că nu va mai fi nevoie să se îngrijească de mormântul meu, pentru că eu voi muri aici. Eram foarte indiferentă atunci. Îmi era egal dacă voi supraviețui sau nu”[60]; „Am avut tifos. Trei săptămâni am fost inconştientă. Două femei, dintre care una a fost doamna Stadler din Rădăuți, s-au îngrijit de mine. Mi-au adus câte ceva de mâncare. Castraveți mici, zer, cartofi înghețați şi mi le-au gătit”[61].

Rezistența la muncă a femeilor, în comparație cu bărbații, a fost diferită, datorată adaptării organismului la schimbări, la hrană (femeile putând rezista şi cu o cantitate mai mică de hrană) şi la condiții de muncă, astfel că numărul deceselor, în perioada deportării, a fost mai mare în rândul bărbaților decât al femeilor:

60 Ortfried Kotzian, *op. cit.*, p. 50. Interviu cu doamna Gisela Neudeck, din Suceava.

61 *Ibidem*, p. 153. Interviu cu doamna Paula Carpiuc, din Rădăuți.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

„Femei nu au fost multe, dar bărbați au murit foarte mulți. De la două până la şapte persoane, zilnic”[62].

În toată acea învălmăşeală de evenimente şi situații, religia a fost unul dintre elementele cheie în supraviețuire. Încrederea în Dumnezeu le-a oferit deportaților, în special femeilor (ținând cont de profilul psihologic al genurilor), sursa de consolare şi speranță. Respectarea unor sărbători a reuşit să micşoreze suferințele deportaților, a legat şi a consolidat comunitatea. „Credința în Dumnezeu, dragostea pentru părinți şi pentru copiii de acasă, doar aşa întoarcerea acasă a rămas vie în gândirea deportaților şi i-a întărit. S-a sărbătorit Crăciunul; uneori, seara, s-au cântat cântece, s-au făcut copii. S-a supraviețuit!” conchide preşedintele Forumului democrat al germanilor din România, în discursul ținut la Timişoara, cu ocazia comemorării a 70 de ani de la deportarea etnicilor germani din România. Odată cu anul 1948, etnicii germani au primit bani pentru munca desfăşurată, astfel că au început să-şi normalizeze traiul, prin oficierea de slujbe în sărbătorile principale ale anului, prin organizarea de coruri, prin înființarea unor trupe de teatru, de muzică etc.

Atunci când omul ajunge la suferință şi când nu mai găseşte un sprijin în jurul lui, singura forță care îl ține viu este credința, credința în ceva ce nu este palpabil, ce nu are nevoie de dovezi concrete şi imediate. Jertfa pentru etnici a fost pusă în seama jertfei lui Hristos: „Nu am pus nimic la inimă. Dumnezeu m-a ajutat. Aşa a trebui să fie”; „Am plâns că sunt în străinătate şi nu o să îmi mai văd părinții. Ne-am rugat lui Dumnezeu să ne lase acasă”[63].

Unele femei şi-au găsit calea spre supraviețuire prin rugăciuni, prin compunerea de texte religioase sau cu mesaje de încurajare. Compoziția următoare este o rugăciune a unui deportat, cu ocazia sărbătorii Crăciunului, în care acesta cere îndurare, milă, întoarcerea acasă şi binecuvântarea patriei. Poezia a apărut în „Der Südostdetutsche”, la data de 15 martie 1995, pag. 7.

Gebet in der russischen Grubenfron

von Georg Brenndörfer (1946)

„Herr Gott, in dieser großen Nacht,
die unsrer Welt das Heil gebracht
heb ich noch einmal meine Hände
und bitt´ daß unsre Not nun ende.
Vor vielem hast Du uns bewahrt,
hast uns beschützt seit unsrer Fahrt

62 *Ibidem*, p. 74. Interviu cu domnul Karl Lemny, din Suceava.

63 *Ibidem*, p. 97–102. Interviu cu doamna Stefanie Ostapowicz, din Suceava.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

in dieses fremde, kalte Land.
Oh, halt auch weiter Deine Hand
beschirmend über unser Leben.
Dann wolltest Du das Glück uns geben
der Heimkehr in der Väter Ort.
Und schütze, Herr, die Lieben dort,
die all um unser Leben bangen.
Erfüll´, o Gott, auch das Verlangen
der Menschheit nach dem wahren Frieden,
auf daß Dein Reich nun auch hienieden
in Wahrheit führe Deinen Namen.
Und segne, Herr, die Heimat! Amen."

Supraviețuitorii s-au întors acasă cu un bagaj greu, cel al amintirilor şi al traumelor. Anii care au urmat s-au lăsat greu purtați de către aceştia, majoritatea bolnavi. Alții, au reuşit să îți reia traiul şi să întemeieze o familie.

Efecte fizice au existat nenumărate, mai ales cu amprentă pentru sănătatea femeilor. Unele de natură biologică şi reproductivă, altele cu efect imediat şi cele mai multe transmise copiilor care au fost născuți ulterior: „Nu numai că a fost greu, dar acum sunt bătrână şi foarte bolnavă din cauza muncii în Rusia"[64]; „Nu am avut copii, pentru că eu m-am îmbolnăvit de cancer şi din această cauză mi-au fost înlocuite trompele uterine cu unele de plastic. Pentru că nu am avut copii, am adoptat. În 1975–1976 m-am îmbolnăvit de boala Parkinson. Cu asta a început tragedia în familia noastră. Medicul consideră că boala a fost provocată de alimentația slabă din timpul petrecut în lagăr"[65]; „M-a afectat, pentru că am rămas bolnavă. Am probleme cu inima şi dureri la genunchi. În plus, pietre la rinichi. Dar viața merge mai departe"[66].

Traumele psihologice, transmise mai departe, au afectat atât viața celor deportați, cât şi a celor care au conviețuit cu aceştia. Fie că este vorba de unele probleme asupra cărora deportații au rămas fixați, fie că este vorba de starea generală socială din comunitățile germane, amintirea deportării a fost mereu prezentă, mai mult sau mai puțin conştientizată: „Când văd că un polițist se îndreaptă spre mine, deja îmi e frică. Şi bunica mea, pe când trăia, îmi spunea mereu: acuma vine să mă ia şi pe mine"[67]. Starea de tensiune şi de aşteptare a unor valuri următoare de deportare, a menținut, în comunitățile germane ale celor rămaşi acasă, frica şi disperarea. Documente din arhivă confirmă această situație, prin

64 *Ibidem*, p. 116. Interviu cu doamna Hedwig Kipper, din Sf. Ilie.

65 *Ibidem*, p. 151. Interviu cu doamna Ana Bodnărescu, născută Stadtler, din Suceava.

66 *Ibidem*, p. 156. Interviu cu doamna Paula Carpiuc, din Rădăuți.

67 *Ibidem*.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

raportările efectuate de către centrele de poliție locală spre Direcțiunea generală a poliției, conform cărora se anunța că „circulă zvonul [...] că din nou vor fi ridicări de saşi şi duşi în U.R.S.S. pentru muncă obligatorie. Pentru acest fapt, mulți dintre ei îşi pregătesc bagajele, ca, la timpul oportun, să poată să dispară în munți”[68].

Herta Müler, în romanul *Atemschaukel*[69] [Leagănul respirației], surprinde aceste aspecte ale vieții deportaților, unde domnesc frigul, frica şi foamea. Despre mama ei, deportată, vorbeşte ca despre un personaj care parcă nu exista în prezent, trăind şi retrăind trecutul familiei. „Am fost o familie fără membri”, spunea într-un interviu, în 2014. Mama ei aducea viața din lagăr în activitățile zilnice. Acea traumă a fost adusă din lagăr şi transmisă mai departe membrilor familiei. De exemplu, mama o critica pe scriitoare pentru modul în care curăța cartofii de coajă. „Cât de bucuroşi ar fi fost oamenii din Rusia să fi avut aşa ceva de mâncare” – este o replică des întâlnită în familiile deportaților[70]. În familia Müller, se mânca întotdeauna pe fugă, semn al unei legături inconştiente cu cea mai grea perioadă a vieții. La fel, prenumele Herta este, de fapt, numele pe care îl purta prietena cea mai bună a mamei, care a murit în lagăr. În viața foştilor deportați, deportarea exista permanent; traumele au fost atât de puternice, încât au coordonat viața supraviețuitorilor.

În conştiința colectivă, a rămas un doliu permanent, o traumă care îi îngenunchea pe deportați. Tot Herta Müller spunea că, în localitatea natală, putea să-şi dea seama pe stradă, după vestimentație şi păr, cine a fost deportat şi cine nu. Femeile care nu au fost deportate purtau adesea, cu mândrie, costumul tradițional german şi aveau părul lung. În schimb, femeile deportate nu şi-au mai lăsat părul să crească lung şi nu au mai purtat costumul tradițional, ci hainele obişnuite ale vremii.

Dar prea puțini deportați şi-au împărtăşit amintirile. Reținerea de a povesti a fost legată, de asemenea, de refuzul de a retrăi trecutul dureros. A fost şi o frică generală, alimentată de zvonuri cum că vor mai fi ridicări, dar şi de împietrirea sufletului deportatelor. „La ce ajută să ştiți şi voi prin ce am trecut, îmi spunea mama. Ea cu mine nu a vrut să vorbească despre deportare. Mereu îşi găsea altceva mai important de făcut. Dar îmi aduc aminte că, în zilele de sărbătoare, se adunau mai mulți la noi în grădină şi povesteau despre ce s-a întâmplat acolo. Noi, copii fiind, ascultam pe furiş, dar niciodată nu ne-a povestit deschis”[71].

68 Adresa nr. 12 246, din 15 ianuarie 1947, a Inspectoratului de Poliție Sibiu, Serviciul Poliției de Siguranță către Direcțiunea generală a Poliției, Direcția Poliției Siguranței Bucureşti, privind zvonul unor ridicări şi trimiteri în U.R.S.S. Documentul se găseşte în vol. *Deportarea etnicilor germani din România în Uniunea Sovietică. 1945.* Culegere de documente de arhivă, ediție îngrijită de Hannelore Baier, Sibiu, Forumul Democrat al Germanilor din România, 1994, p. 118.

69 Herta Müler, *Atemschaukel*, München, Carl Hanser Verlag, 2009, 300 p.

70 *Russland – Deportierte erinnern sich*. *Schicksale Volksdeutscher aus Rumänien 1945–1956*, prefață de Hannelore Baier, Bukarest, Verlag der Zeitung „Neuer Weg”, 1992, p. 5.

71 Ioana Scridon, *op. cit.*, p. 206. Interviu cu doamna Rodica C., din Suceava.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Tăcerea deportaților în perioada comunistă se datorează unei stări de neîncredere în statul român, provocate de deportările ulterioare în Bărăgan (în special, a celor din zonele de graniță) a aceloraşi sau a altor etnici germani, acuzați de conspirație sau colaborare cu „duşmanii". Astfel, au fost distruse indirect amintirile. Jill Massimo consideră că această tăcere şi reținere a deportaților în a povesti cele întâmplate în lagăr nu este una intenționată, mai degrabă vine din persecutarea lor prin deportare[72].

Majoritatea interviurilor au fost efectuate după anul 1989, când deschiderea şi încrederea foştilor deportați față de interlocutori au fost mai mari. Ei au considerat că lumea trebuie să ştie ce s-a întâmplat acolo, pentru ca istoria să nu se mai repete: „A fost rău. Astăzi nu aş mai rezista. Atât de rău a fost. Să nu se mai repete"[73].

Femeile, ca toți supraviețuitorii deportați, au lăsat trecutul în urmă şi, odată cu întoarcerea acasă, au început o nouă viață. Pentru tineri, deportarea a fost un examen al maturității, al vieții şi al prețuirii libertății. Maturizarea forțată, care a venit odată cu deportarea, le-a schimbat, cu siguranță, percepția despre muncă, toleranță, egalitate de gen, frumusețe etc. Femeile tinere au dat o nouă şansă vieții, începând viața de familie la o vârstă mai înaintată decât generațiile următoare de tineri. Ele şi-au întemeiat familii, au avut copiii, un cămin şi au încercat să îşi construiască un trai, dar ca omul care a trăit mai mult deportarea.

Concluzii

Condiția femeii deportate a fost un subiect puțin abordat în domeniul ştiințific. Majoritatea interviurilor publicate sau efectuate cu femeile deportate arată o deschidere mai mare a femeilor spre povestire, o relatare mai amănunțită a evenimentelor şi o împăcare mai uşoară cu trecutul decât în cazul bărbaților deportați.

Numărul mai mare al femeilor deportate, rata mai mare de supraviețuire a acestora, precum şi organizarea lor, în grupuri bazate pe relații de încredere şi ajutor reciproc, au constituit specificul supraviețuirii femeilor. Religia şi comportamentul individual au contribuit la o rezistență mai mare, din punct de vedere psihic şi fizic. Acceptarea situației ca un dat le-a determinat pe femei să se concentreze mai bine asupra activității prezente.

Interviurile realizate au scos la suprafață traumele şi suferințele cu care femeile s-au întors din Uniunea Sovietică, pe lângă amintirile crunte şi bolile pe viață, pe care le-au dobândit acolo. Acestea, odată ajunse acasă, la familiile lor, au reuşit să ia de la capăt un alt fel de viață. Regretul pentru pierderea tinereții şi a

72 Jill Massimo, *op. cit.*, p. 55.

73 Ioana Scridon, *op. cit.*, p. 208. Interviu cu doamna Elfriede Polluch, din Suceava.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

sănătății în lagăr le-a determinat, pe majoritatea, să fie deschise interviurilor, să împărtăşească suferinţele şi să se vindece sufleteşte.

Traumele femeilor din Bucovina au fost individuale, dar şi asemănătoare cu ale femeilor din toate lagărele.

Evenimentele istorice au marcat viaţa tuturor comunităților. Fie că au fost deportate, fie că nu, indiferent de naţionalitate, fiecare a pierdut sau a cunoscut măcar o persoană care a fost deportată. Resimţite diferit, după cum reiese din interviurile efectuate, se poate constata faptul că traumele nu i-au afectat, în egală măsură, pe femei şi pe bărbaţi.

BDD-A32824 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)